

VIZUALNA METAFORA URBANE TRANSFORMACIJE

Julia Gaisbacher, *One Day You Will Miss Me*, Reinhard Braun (ur.), Elke Krasny, Barbi Marković, Dubravka Sekulić, Jovana Timotijević, Iva Čukić, Reinhard Braun, Alejandro Cartagena (ostali autori). Graz: Edition Camera Austria, 2021.

„Nije problem osmisliti prostor, a još manje preoblikovati ga (danas ima i previše dobronamjernih ljudi kojima je posao promišljati okoliš...), nego ga istražiti ili, još banalnije, iščitati ga; naime, ono što nazivamo svakidašnjošću nije bjelodano, nego mutno, poput oblika sljepeće ili načina anestezije.” Tim je riječima francuski pisac Georges Perec sedamdesetih godina 20. stoljeća započeo svoju epohalnu knjigu *Vrste prostora*, ukazujući čitateljima na neuhvatljivost prostora koji se konstantno mijenja sve više izmičući čovjekovoj percepciji i kontroli.

Ekonomsko-urbanistički procesi, objedinjeni pojmom gentrifikacija, započeti u sedamdesetima, a danas u punom jeku, tektonski mijenjaju izgled gradova, kao i demografsku i klasnu strukturu stanovništva. Ruše se stari i zapušteni kvartovi, nekadašnji industrijski i proizvodni pogoni, dok nezaustavljivom brzinom na istom mjestu niču trgovački centri, moderni stambeni blokovi, poslovni centri i brojne druge usluge. Investiranjem u novo i brisanjem dotad postojećeg, nestaju i naslage iskustava te efemernih ljudskih potreba koje su do tog trenutka bile urezane u prostor. Nestaje tradicija, a grad preuzima novi identitet, koji je rezultat društvenih odnosa u potpunosti podređenih komodifikaciji i kapitalu. Razmišljajući o Perecovoj premisi, zapisanoj prije pedeset godina, postaje nam jasno da u kaotičnoj džungli urbanističkih investicija koje preplavljuju gotovo svaki ugao manjih i većih gradova, periferija i naselja sve teže možemo prepoznati povijesne i društvene slojeve upisane u gradske prostore ili pak u ulice stranih gradova koje u nekom trenutku prvi put upoznajemo kao turisti.

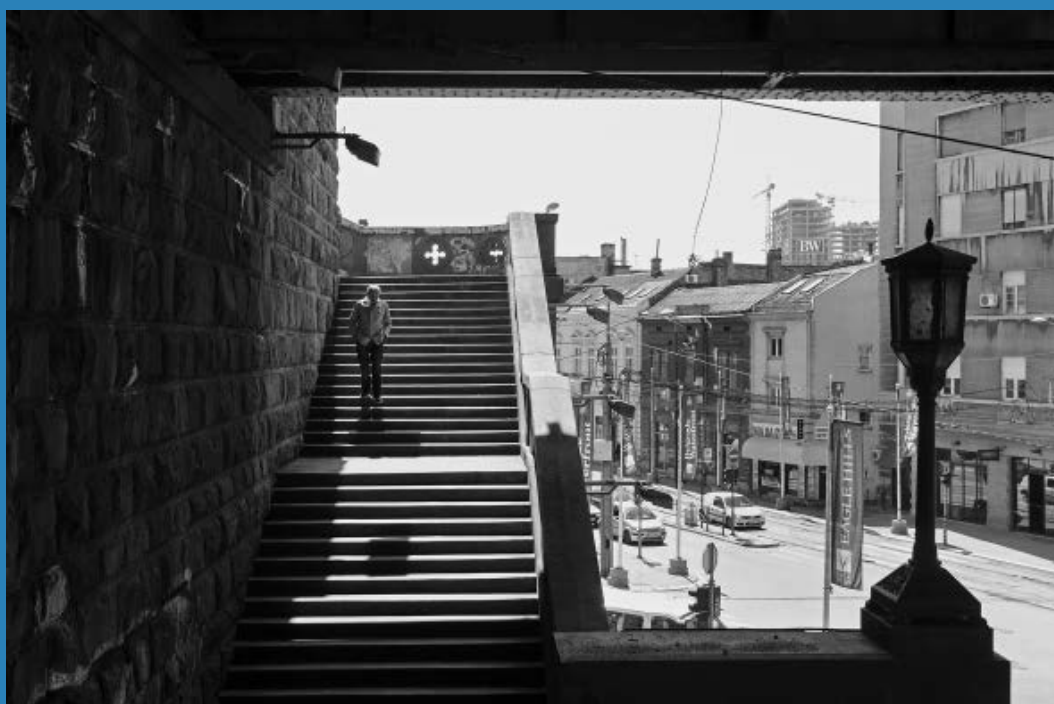
→

Nika Petković

Samostalna istraživačica, Zagreb

Crnobijele fotografije / b/w photos:
Julia Gaisbacher, *One Day You Will Miss Me*
↑ →

Kada austrijska umjetnica Julia Gaisbacher prvi put dolazi u Beograd 2017. kako bi uz podršku štajerske stipendije realizirala umjetničko istraživanje o urbanoj transformaciji Beograda, gradom vijore plave zastave, tzv. jarboli, s bijelim upečatljivim natpisom *Belgrade Waterfront*. Grad je također ispunjen *billboardima* i plakatima koji ujedno služe kao paravani gradilištima na području Savamale, ali i kao reklama za novi najveći urbanistički kompleks u regiji—*Beograd na vodi*. Već iz samih reklama vidljivo je da se megalomanska stambeno-poslovna četvrt, na potezu od milijun kvadratnih metara, ne uklapa u vizuru grada te predstavlja klasičan primjer invazivne i predimenzionirane građevinske tiranije. *Beograd na vodi* jedna je od najkontroverznijih urbanističkih investicija u onome što često nazivamo regijom, koja bi u budućnosti najvećoj balkanskoj metropoli trebala pružiti nove gospodarske, turističke i infrastrukturne mogućnosti, ali i novi identitet te način života.¹ Za njegovu izgradnju bilo je potrebno očistiti golemi prostor uz obalu rijeke Save,² u prošlosti važan kao gospodarski i industrijski dio grada, čime je ujedno potvrđen *modus operandi* blizak većini bivših jugoslavenskih država—brisanja „starog“ kako bi se ostvarili temelji za izgradnju „novog“ (identiteta). Ta diskrepancija između starog i novog, srušenog i novoizgrađenog, kao i neizbježne posljedice transformacije gradskog tkiva na život Beograđana, osnovni su motiv dvogodišnjeg istraživanja Julie Gaisbacher objavljenog u obliku fotomonografije *One Day You Will Miss Me* (2021.) u izdanju Camere Austrije iz Graza. Uz opsežnu seriju crno-bijelih fotografija, publikacija uključuje i pisane doprinose koji upotpunjuju istraživačku perspektivu umjetnice, a potpisuju ih Elke Krasny, Barbi Marković, Dubravka Sekulić, Jovana Timotijević, Iva Čukić te urednik i izdavač Camere Austrije Reinhard Braun.

Već samim naslovom *One Day You Will Miss Me* otisnutom na plavim koricama tonova istih kao i spomenute zastave, autorica upućuje nostalgичnu poruku čitatelju ili „korisniku prostora“, prema riječima Georgesa Pereca, kojem će u budućnosti nedostajati identitet grada kakav je poznavao. U vrijeme kada Julia Gaisbacher započinje svoje istraživanje gradilište *Beograda na vodi* nadvijalo se nad horizontom grada, a betonski kosturi prvih nebodera, poput dvaju tornjeva, postajali su simbolom nove urbane četvrti. Kao nekom tko se prvi put kreće Beogradom, kako piše Elke Krasny, Juliji Gaisbacher „tornjevi su pomagali u orijentiranju i snalaženju u prostoru koji ne poznaje“. Novi znakovi u prostoru postaju polazište za istraživanje nametnute transformacije urbanog pejzaža, a u skladu s time i neizbježan motiv crno-bijelih fotografija. Osim simbola nove urbane četvrti, ujedno su i simbol moći Aleksandra Vučića, neprikosnovenog predsjednika vlade s apsolutnom moći i inicijatora projekta, koji je fantomskim proračunom, zaobilaznjem javnog natječaja, strateškog plana i referenduma, započeo višegodišnju degradaciju građanskih prava na informaciju i odlučivanje o vlastitom i javnom životnom prostoru.

Obmanjivanje građana apstraktnim gabaritima, kao i sveopći pokušaj skrivanja stvarne slike od očiju javnosti, prikazano je i u fotomonografiji Julije Gaisbacher. Zanimljivom autorskom odlukom da knjigu započne i završi fotografijama u boji koje prikazuju detalje reklamnih paravana kroz čije se procijepe nazire gradilište *Beograda na vodi*, Gaisbacher ostvaruje cikličnu strukturu serije. Središnji dio knjige zauzimaju crno-bijele fotografije različitih povijesnih dijelova grada, koje autorica snima u nekoliko navrata, u različitim vremenskim intervalima, nerijetko se vraćajući na istu točku motrišta. Na fotografijama Brankova mosta, Savamale, Karađorđeve ulice, Kalemegdana, Obilićeva venca, Bristol parka, Terazijske terase i drugih prepoznatljivih lokacija građevine koje niču u sklopu *Beograda na vodi* gotovo nikada ne postaju i središnji motiv, već su spretno smještene u pozadinu kadra. Ipak, svojom spornom estetikom i veličinom na svakoj fotografiji izviru poput stranog tijela u daljini. Distancirano, dokumentaristički i nenametljivo, kako priliči turistu koji nema uspostavljen odnos s gradom koji posjećuje, Gaisbacher u fotoeseju vizualizira prostorno-identitetsko propadanje i mijenjanje vizure grada, dok visoki neboderi na fotografijama, poput ponavljajućeg *punctuma*, anticipiraju postupno prisvajanje i uništavanje javnog prostora.

1

„Ušuškan pored reke Save, Beograd na vodi je monumentalni projekat urbane revitalizacije vredan 3 milijarde dolara, kojim nastaje novo gradsko jezgro i nova međunarodna destinacija.“ (<https://www.belgradewaterfront.com>)

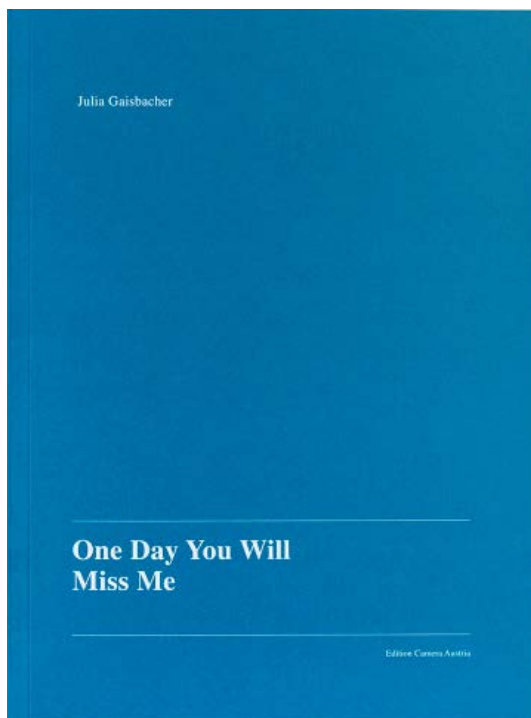
2

„Počeci ovog urbanističkog čišćenja sežu u travanj 2016., kada u noći nakon parlamentarnih i lokalnih izbora grupa od tridesetak muškaraca u civilu s lopovskim fantomkama i palicama, uz pomoć bagera, počinje rušiti objekte u dvije ulice u Savamali. Riječ je o Hercegovačkoj i Mostarskoj ulici, prostoru od oko tisuću kvadrata koji je predviđen za ulazak investitora te početak izgradnje Beograda na vodi.“

Pri samome kraju serije, uz urednički tekst u svrsi epiloga, otkrivamo nekoliko fotografija na kojima neboderi zauzimaju važnu poziciju u kadru te kojima autorica uspijeva obuhvatiti njihovu zastrašujuću veličinu i estetiku. Na istim fotografijama primjećujemo i da gradilištem *Beograda na vodi* zapravo dominiraju ne samo dva nego četiri (polu)izgrađena nebodera. Upravo ovdje na određen način serija doživljava obrat. Dok u prvom planu izviru prazni peroni bivšega željezničkog kolodvora, improvizirano parkiralište automobila ili temelji novoga autobusnog kolodvora koji nastaje na mjestu gdje se nalazilo sklonište za izbjeglice, fotografijama sada dominiraju neboderi i dizalice, a „stari” grad tek se nazire u daljini. Pogled na Stari željeznički most iznad Save, koji kao da mirno iščekuje svoje neizbježno rušenje, zasjenjen je rastućim urbanim kompleksom. Sugestivne fotografije iz epiloga, na kojima novoizgrađene objekte okružuje praznina koja će uskoro biti ispunjena, prenose nam atmosferu zaustavljenog vremena, apostrofirajući ujedno da novi identitet dijela grada koji nastaje nema nikakvu namjeru uspostaviti vezu s onim koji ga okružuje.

Osim radikalnog mijenjanja vizure grada, brisanje gospodarski i povijesno važnog dijela Beograda ima i očitu namjeru stvaranja izdvojene zajednice, koja će u budućnosti obuhvaćati isključivo bogate slojeve društva. Upravo iz tog razloga fotomonografija *One Day You Will Miss Me* može se tumačiti kao vizualna metafora urbane transformacije, ali i nadolazeće segregacije proizašle iz klasnog i urbanističkog jaza, koja Beograd, kao i brojne druge gradove očekuje u skoroj budućnosti. Utoliko fotografije Julije Gaisbacher, uz tekstove teoretičara umjetnosti i arhitekture uključene u publikaciju, predstavljaju važan dokument vremena, ali i primjer neskretanja pogleda od neizbježnih promjena koje se posljednjih dvadeset godina ubrzano događaju na lokalnoj i globalnoj razini.

•

Reprodukcije knjige / images of the book by:
Camera Austria
↓ →

